

ადამიანური კაპიტალის როლი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში

თეონა მეხრიშვილი
სტუ-ს დოქტორანტი

რეზიუმე

თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარეობს პროცესები, რომლებიც მჭიდროდაა დაკავშირებული მაღალტექნოლოგიური და ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირებასთან, მთავარ ფაქტორს წარმოადგენს ცოდნა, ინტელექტი, ინოვაცია და არა მარტო მატერიალური რესურსები. მეცნიერების, ტექნიკისა და ტექნოლოგიის სფეროების წინსვლასთან ერთად აუცილებელია განათლების სისტემის ორიენტირება თანამედროვე მოთხოვნებზე. სწორედ მაღალგანვითარებული ადამიანური კაპიტალის საშუალებით იქმნება წარმოების ახალი ტექნოლოგიები, რაც უზრუნველყოფს საწარმოო დანახარჯების შემცირებასა და მწარმოებლურობის ზრდას, რაც საბოლოოდ განაპირობებს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას.

სახელმწიფოს მხრიდან საჭიროა მეტი ინვესტიციების ჩადება ადამიანური კაპიტალის განვითარებაში, რადგან ის მართლაც ამოსავალი წერტილია ქვეყნის წინსვლისათვის. საჭიროა აღზრდის, განათლების, მეცნიერად ჩამოყალიბების პროცესის სწორად დაგეგმვა და გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება.

საკვანძო სიტყვები: ადამიანური კაპიტალი, განათლება, სახელმწიფო, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება.

THE ROLE OF HUMAN CAPITAL IN THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Teona Mekhrishvili
PhD student at GTU

RESUME

In the modern world there are processes that are closely related to the formation of high-tech and innovative economics, the main factor is knowledge, intellect, innovation and not only material resources. It is necessary to orient the education system to modern requirements together with the progress of science, technics and technology. New production technologies are created through highly developed human capital that ensures a reduction of production costs and productivity increase which ultimately contributes to the socio-economic development of the country.

It is necessary to invest more in the development of human capital by the state because it is really a starting point for the development of the country. It is necessary to

properly plan the process of upbringing, education, scientific development and formation of a long-term strategy.

Key words: Human capital, education, state, socio-economic development.

ძირითადი ტექსტი

ამერიკელმა ეკონომისტმა თეოდორ შულცმა გასული საუკუნის 50-იან წლებში დაიწყო ადამიანური კაპიტალის კვლევა. შულცის მიხედვით, მოსახლეობის განათლების დონე მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მის უნარს ინფორმაცია და ტექნოლოგიები გამოიყენოს, როგორც განვითარების, ისე ეკონომიკის სტრუქტურული გარდაქმნებისათვის. 1961 წელს გამოქვეყნდა თ. შულცის სტატია „ინვესტიციები ადამიანურ კაპიტალში“, რომელშიც ავტორი ეკონომიკური თვალსაზრისით ერთმანეთს ადარებს ადამიანურ და წარმოებაში გამოყენებულ ნივთობრივ კაპიტალს და განათლებას განიხილავს, როგორც ადამიანურ კაპიტალში ინვესტირების ფორმას¹.

ადამიანურ კაპიტალში დაბანდებული ინვესტიციები კლასიფიცირდება შემდეგი მაჩვენებლების მიხედვით:

- ❖ მშპ-ში განათლებაზე განეული დანახარჯების პროცენტული წილი;
- ❖ კადრების მომზადება-გადამზადებაზე განეული ხარჯების ხვედრითი წილი სამუშაო ძალაზე განეული დანახარჯების სტრუქტურაში ერთ მუშაკზე გაანგარიშებით;
- ❖ შინამეურნეოების მიერ განათლებაზე განეული ხარჯები.

მათგან, მშპ-ში განათლებაზე განეული დანახარჯების პროცენტული წილი დამოკიდებულია იმაზე თუ რამდენად პრიორიტეტულია სახელმწიფოსათვის განათლების სფერო და ადამიანური კაპიტალის განვითარება, რაც გრძელვადიან პერიოდში ეკონომიკური განვითარების საფუძველია. კადრების გადამზადებაზე განეული დანახარჯები შეგვიძლია განიხილოთ მიკროეკონომიკურ დონეზე, როგორც ფირმის გადანყვეტილება გააუმჯობესოს დაქირავებული სამუშაო ძალის ხარისხი და შედეგად გაიზარდოს შრომის მწარმოებლურობა, რაც გაზრდის ასევე ფირმის შემოსავალსა და მოგებას, სხვა თანაბარ პირობებში. შინამეურნეოების მიერ განათლებაზე განეული დანახარჯი კი გულისხმობს ინდივიდების დამოუკიდებელ გადანყვეტილებას განათლების მიღების საფუძველზე გაზარდონ მომავალში პოტენ-

1 Schultz T, „Investment in Human Capital, American Economic Review“, volume 51, N1, March 1961, P. 3

ციურად მისაღები შემოსავლების სიდიდე. სამივე შემთხვევაში ადამიანურ კაპიტალში განხორციელებული ინვესტიციები მოკლევადიან პერიოდში დაკავშირებულია დანახარჯებთან, გრძელვადიან პერიოდში კი მოაქვს დადებითი უკუგება, როგორც ინდივიდუალურ, ისე სახელმწიფოებრივ დონეზე.

ამასთან, განათლება ზეგავლენას ახდენს ისეთი ჩვევების გამომუშავებაზე, როგორიცაა სოციალური, გადანაცვლების მიღების უნარი, არაფორმალური ურთიერთ-კავშირების დამყარება და ა.შ. განათლება ზემოქმედებს მთლიანად საზოგადოების განვითარებაზე, განსაკუთრებით კი სოციალური ინტეგრაციისა და საზოგადოების სტაბილიზაციის ასპექტში. განათლებიდან მიღებული არაფულადი შემოსავლების ყველა სახის გათვალისწინებით შეიძლება ვთქვათ, რომ განათლება ხასიათდება სოციალური ეფექტიანობით.

რაც უფრო განვითარებულია ქვეყნები, მით უფრო მაღალია მთლიან შიდა პროდუქტში განათლების სფეროში დანახარჯები. მაგალითად, გერმანიაში, იაპონიაში და აშშ-ში განათლების სფეროში დანახარჯები შეადგენენ მათი მთლიანი შიდა პროდუქტის 4-5 პროცენტს, შვედეთში - 7-8 პროცენტს, საქართველოში და რუსეთში - 3-4 პროცენტს, ინდონეზიაში 1-2 პროცენტს².

უნივერსიტეტები და ქვეყნები ეხმარებიან სტუდენტებს, მკვლევარებს და პედაგოგებს საზღვარგარეთ სწავლაში, რადგან მათი მიზანია:

- საერთაშორისო ურთიერთგაგების განმტკიცება;

- სამუშაო უნარების გაუმჯობესება და დასაქმების დონის გაზრდა;

- დარგში/სფეროში ცოდნის დონის ამაღლება;

- საგანმანათლებლო პროგრამების, ხარისხის ამაღლება³.

საქართველოსთვის, როგორც გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყანისთვის, პრინციპულად მნიშვნელოვანია ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირებისათვის საჭირო პირობების შექმნა. პირველ რიგში კი ადამიანური პოტენციალის განვითარება და რეალიზება⁴.

კვლევებმა აჩვენა, რომ განათლებაში განხორციელებული ინვესტიცია 4-ჯერ უფრო მომგებიანია, ვიდრე სხვა დანარჩენ სექტორებში⁵. ქვეყნები, რომლებიც საერთაშორისო რეიტინგებში მოწინავე ადგილს ფლობენ, მაღალი მშპ-ის დონით გამოირჩე-

ვიან. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია მოსახლეობის უნარების განვითარება ანუ განათლებაში ინვესტირება, იმისათვის, რომ ქვეყნის მშპ გაიზარდოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში მისი ეკონომიკური ზრდა დარჩება დაბალ ნიშნულზე, რომელიც მიესადაგება მისი ადამიანური კაპიტალის რესურსს.

განათლების ეკონომიკური ეფექტიანობის მაჩვენებლების გაანგარიშების ჩატარების საფუძველად მიღებულია დაშვება იმის შესახებ, რომ ინვესტიციები ადამიანურ კაპიტალში გვაძლევს მომუშავეთა შრომის მწარმოებლურობის ზრდას, რაც თავის მხრივ, გავლენას ახდენს შემოსავლების ზრდაზე. განათლების ეკონომიკური ეფექტიანობა განისაზღვრება როგორც განათლებაში პირდაპირ ფულადი შემოსავლების შეფარდობა მის მიღებასთან დაკავშირებულ დანახარჯებთან. განათლება ახდენს მნიშვნელოვან ზეგავლენას შრომის პირობებზე, უმუშევრობის დონეზე და ა.შ. იმ ადამიანების შრომის პირობები, რომელთაც გააჩნიათ უკეთესი საგანმანათლებლო მომზადება, როგორც წესი, უფრო ხელსაყრელია. განათლება ამაღლებს ადამიანის სხვადასხვა სახის საქმიანობის ეფექტიანობას შრომის ბაზრის საზღვრებს გარეთაც. იგი ხელს უწყობს პიროვნების განვითარებას და ისეთი თვისებების შეძენას, როგორიცაა: დამოუკიდებლობა, მოქნილობა, ინტელექტუალური მოთხოვნილებების ზრდა და ა.შ.

უმაღლესი საგანმანათლებლო დანესებულებები უნდა უზრუნველყოფდეს ცოდნაზე დაფუძნებული საზოგადოების ჩამოყალიბებასა და საზოგადოებრივი კეთილდღეობის შექმნას. უმაღლესი განათლების სიტემამ მუდმივად უნდა იზრუნოს მისი ხარისხის განვითარებაზე და მოამზადოს ადგილობრივი თუ საერთაშორისო შრომის ბაზრისთვის კონკურენტუნარიანი ახალგაზრდები. უმაღლესი განათლება უნდა უქმნიდეს ინდივიდს ღირსეული დასაქმების შესაძლებლობას, სოციალური, პიროვნული და პროფესიული განათლების პარალელურად. მნიშვნელოვანია ჩატარდეს კურსდამთავრებულთა დასაქმების მაჩვენებელთა კვლევა და საგანმანათლებლო პროგრამები ორიენტირებული იყოს შრომის ბაზართან.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Schultz, „Investment in Human Capital, American Economic Review“, volume 51, N1, March 1961, P.3

2. The World Development Indicators. World Bank, 2000. On CD-Rom

3. ნინო ჯოჯუა. უმაღლესი განათლების როლი და ფუნქცია ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარებისათვის. გვ. 112

4. საქართველოს მთავრობის დადგენილება №400 „საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის „საქართველო 2020“ დამტკიცებისა და მასთან დაკავშირებული ზოგიერთი ღონისძიების თაობაზე“, 2014 წლის 17 ივნისი, თბილისი, გვ. 12.

2 The World Development Indicators. World Bank, 2000. On CD-Rom

3 ნინო ჯოჯუა. უმაღლესი განათლების როლი და ფუნქცია ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარებისათვის. გვ. 112

4 საქართველოს მთავრობის დადგენილება №400 „საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის „საქართველო 2020“ დამტკიცებისა და მასთან დაკავშირებული ზოგიერთი ღონისძიების თაობაზე“, 2014 წლის 17 ივნისი, თბილისი, გვ. 12.

5 Schultz, 1961